

Iz povijesti đurđevačkog starog grada

I. Do postanka starog grada

Đurđevac, mjesto u središnjem području Podravine omeđeno je sa sjevera rijekom Dravom, a s južne strane Bilo-gorom. Nameće se dojam kao da je mjesto smješteno na pješćanim dinama iza kojih su, vjerojatno, nekad postojala poplavna područja vezana uz rijeku Dravu čiji ostaci postoje i danas.

Uz suha područja i naplavine postojali su svi uvjeti za život ljudi na ovom području čija nastanjenost datira još u pretpovijesno doba. To nam dokazuje veliki broj arheoloških ostataka, pogotovo iz neolita (mlađeg kamenog doba), rasutih širom đurđevačke općine. Pronađene su kamene sjekire, kamena strugala, razni alati od rogovlja, glineno posuđe, u nalazištima zapadno od Đurđevca, oko Kalinovca, Kloštra, Podravske Sesveta, Virja, Šemovaca, Sirove Katalene i na drugim lokacijama. Na žalost, pojedina nalazišta nisu do sada dovoljno ispitana, a veliki broj predmeta nalazi se u privatnim zbirkama još neispitan i nedatiran. Isto to važi i za predmete iz metalnog doba koji nam daju sigurne dokaze o naseljenosti kada su ove krajeve nastavali Iliri.

Dolaskom Rimljana, ovo područje gdje leži mjesto Đurđevac, pripadalo je u provinciju Pannonia koja je obuhvaćala područje između Bečke šume, Dunava i Save. Kroz te predjele prolazile su rimske ceste i ovo područje naslonjeno na desnu obalu Drave, u strateškom smislu, postaje neobično važno za Rimljane, jer se uklapa u granično područje obrambenog sistema Rimljana na Dunavu poznato pod nazivom »Limes Romanus«. Arheološki nalazi iz rimskog razdoblja, kao kamen s rimskim natpisom na Peskima i velika količina rimskog novca u mjestu Otrovanec iz III. st. nove ere kada je rimsko carstvo proživljavalo krizu, dokazuju buran povijesni razvoj ovog kraja. Pronađeni novac svjedoči nam o dubokoj krizi Rimskog carstva jer se u malo srebra i kositra nalazi i željezo, a carevi koji su se smjenjivali u kratkom vremenu, vjerojatno su pretapali novac i kvarili ga dodavanjem željeza, stvarajući nove emisije.¹

Propašću Zapadnog rimskog carstva, 476. godine nove ere, dolazi do velikih promjena u Pannoniji i đurđevačkom kraju.

Krajem V. i početkom VI. st. u ova područja prodiru germanska plemena Ostrogoti (Istočni Goti), Gepidi, Langobardi da bi u drugoj polovini VI. st. zajedno s Avarima prodirali i Slaveni i na tlu naseljavanja formiraju hrvatski narod.

Na ovom području Hrvati su morali izdržati tešku borbu s Avarima, Francima i Mađarima

koji su u Panonsku nizinu prodrli u X. st. i počeli iz nje potiskivati Slavene.

Uz rijeku Dravu, s pješćanim nanosima koje su nanosili oštri sjeverno-istočni vjetrovi, ovo je područje pružalo široke mogućnosti za život slavenskim skupinama. Uz razvitak poljoprivrede i stočarske proizvodnje, mogli su se baviti lovom u šumama Bilo-gore i ribarenjem na obalama Drave. Tako su na ovom području nastala prva slavenska naselja koja se pružaju pravcem glavne ceste, uz odvojke. Takav tip razvoja naselja u srednjem vijeku karakterističan je za Podravinu, a mjesto Đurđevac konfiguracijom tla kao da je predodređeno za takav tip naselja.

To je vrijeme razvitka feudalnih odnosa i uspostavljanja novih načina eksploatacije uz vladajuću klasu feudalaca (svjetovnih ili crkvenih) i potlačenog kmeta. Pošto je u srednjem vijeku vladala velika nesigurnost, bilo da se radilo o međusobnim pljačkaškim sukobima feudalaca ili provalama sa strane, dolazi do podizanja utvrda. Feudalci se zaštićuju gradeći utvrde na prirodno zaštićenom mjestu i to najprije od drveta, a kasnije od kamena i cigle. Jedan od takvih objekata je i Stari grad Đurđevac, čija bogata prošlost plijeni zanimanje posjetitelja, a sam izgled svojom masivnošću i težinom kao da podsjeća na teška vremena kojima je uspio odoljeti kroz stoljeća.

II. Najstarije vijesti o Đurđevcu

Đurđevački Stari grad doživio je kroz stoljeća promjene u izgledu, što nam dokazuje sačuvan nacrt u rukopisu dvorske knjižnice u Beču koji je izradio 1660. godine Martin Stier. On je predvidio znatno proširenje utvrde.

Smjestivši se u ravnici, iako je bio okružen vodom, morao se sa svih strana braniti i zato je građen u formi poligona. Današnji izgled je nešto drukčiji jer u nacrtu iz 1660. god. ne postoji masivna četvrtasta kula koja je nadograđena kasnije. Oko kule ostalo je sedam masivnih zidova osiguranih potpornim stubovima koji predstavljaju najvredniji dio ostatka Starog grada. Ispred poligona bio je zid u obliku trokuta, a među njima bio je vanjski ulaz. Dvije okrugle kule gotskog tipa štatile su uglove toga trokuta. Od tih dijelova ostali su danas ostaci prednjeg zida, dok kula više nema.

S prednje strane vodio je dugačak most prema naselju koje se doima kao neki otok. Takav tip utvrde pripada konstrukciji vodenih utvrda nazvanih »Wasserburg«. Spomenuti Martin Stier namjeravao je utvrditi i otočić (naselje).

Pozdrav iz Gjurgjevca

Đurđevački stari grad snimljen između dva svjetska rata

Može se pretpostaviti da je prije podizanja Starog grada najvjerojatnije postojala utvrda građena od drveta, čiji ostaci nisu sačuvani. Prva učvršćenja od tvrdog materijala, cigle i lomljenog kamena, najvjerojatnije bi mogli smjestiti u razdoblje od XIV. st. dalje jer nas na to upućuju i neki ostaci: gotsko rebro i gotski luk na ulazu u unutrašnjost, vjerojatno nekad oružarnice.

Najvjerojatnije je grad utvrđen postupno i to nakon turskih provala u XVI. st. kada se osjetila potreba za zaštitom bjegunaca pred Turcima. Tada je nastao i predprostor Starog grada, omeđen zidovima i ojačan sa strane kulama. To nam potvrđuje i podatak iz 1548. god. u opisu gospodarskog stanja vlastelinstva Đurđevca gdje se kaže da u utvrdi kod grada Đurđevca živi 36 bjegunaca kao u spiljama. Predprostor je branio glavni ulaz Starog grada, služio je kao zaštita bjeguncima, mjesto za smještaj stoke i pokretne imovine. U slučaju osvajanja predprostora, ostao je za obranu glavni prostor koji je od ulaza dalje predstavljao zasebnu obrambenu cjelinu.

Unutar zidina nalazile su se prostorije za komandu i posadu koja je branila grad. Prema vani nalazile su se strijelnice koje su doživjele preinake, ali se njihovi ostaci naziru i danas. Unutarnje prostorije, vratima i prozorima su radi vanjskih strijelnica bile okrenute prema unutarnjem dvorištu koje ima oblik nepravilnog osmerokuta, s bunarom koji je branio opskrbljivao vodom za vrijeme opsade. Iz dvorišta se ulazilo u prizemne prostorije, a zatim su vodile stepenice na kat koji bi se branio u slučaju osvajanja prizemnih prostorija.

Stari grad je prekriven strmim krovom karakterističnim za slične objekte na evropskom tlu.

Stari grad, koji posjeduje i sam svoju povijest kao neosvojiva tvrđava kroz vjekove, iako je doživio preinake, može nam dočarati njegov izvorni oblik, i danas predstavlja objekt od neprocjenjive povijesne važnosti.

Ako bismo tražili točno vrijeme postanka đurđevačke utvrde, onda to moramo gledati s dva stanovišta koja su u bliskoj vezi: prvo pitanje odnosi se na postanak tvrđave koja seže

Ostatak gotičkog luka na oružarnici đurđevačkog starog grada

daleko u prošlost, možda čak i u prehistoriju jer je to povišeno područje bilo zgodno za nastambe, do možda rimskog castruma, sigurno drvene utvrde nakon dolaska Slavena, do građevine od tvrdog materijala koja dobiva važnost za vrijeme turskih provala s različitim dogradnjama i preinakama. Odgovor, kada je točno nastala tvrđava, ne može se sigurno dati. Drugo pitanje je kada se Stari grad Đurđevac spominje, o čemu nam postoje podaci i to uglavnom, iz crkvenih izvora gdje se može dati potvrđan odgovor, ali se mora imati na umu da vrijeme spomena i vrijeme postanka nije isto jer je vrijeme postanka uvijek starije, a tek onda se javlja podatak u spisima. Tako je i s đurđevačkim Starim gradom čiju slavnu prošlost ćemo slijediti od najstarijih podataka koji postoje.

Usporedo s razvitkom trgovišta Đurđevac, spominje se i mjesto Sušica, Sošica ili castrum Zuzicha čiji lokalitet bi se mogao prema izvo-

rima nalaziti južnije od Đurđevca, desno od puta prema Mičetincu. To bi bilo današnje polje pri »Turnju« gdje se nalazila crkva sv. Ivana koja je ostala u tragovima u tradiciji ovoga kraja, ali je srušena prije sto godina. To se mjesto danas zove Sošica. Sušica je nekad bila i castrum (utvrda) kojom je upravljao poseban kaštelan.

U presudi hrvatskog bana Mikca, 12. travnja 1341. u Zagrebu, povodom parnice sinova Blagone, plemića iz Komarnice (današnji Novigrad), navode se dva posjeda što ih je uživao banov kaštelan u Sušici, magister Stjepan, sin Jakovljević. Zajedno se Sušica i Đurđevac spominju prvi put u ispravi kojom križevački župan Jakov, 20. siječnja 1346. godine u Križevcima ustanovljuje darovnice što ih je od pape i bana primio Ivan od Ludbrega. Između četiri osobe iz Podravine spominju se i Georgius »de sub castro Susticha« (Sušica) i Sebastijan »de sancto Georgio« (Đurđevac), što nam je dokaz da uz Sušicu postoji i Đurđevac. Također se »Castrum« Sušica spominje 1383. godine kao središte velikog imanja.

Kada je kralj Karlo Roberto 1326. godine darovao imanje u Podravini hrvatskom banu Mikcu, on je podigao novu tvrđavu u Đurđevcu. Tako je nastao novi grad Đurđevac, za razliku od »starog grada« u Sušici, po čemu se oni razlikuju.

U drugoj polovici 14. st. đurđevačko vlastelinstvo posjeduju potomci bana Mikca. Njima uz utvrdu Đurđevac pripadaju i 74 sela, među kojima i Sušica. Stjepan Prodavić, nazvan »Vrag« (Erdeg) radi nasilne naravi, nije se pokoravao ni kralju ni banu. On je s redom Ivanovaca zamijenio svoju Kapolnu (Glogovnicu) za Zdelju (Miholjanec), kako bi zaokružio svoje imanje Prodavić, uz obavezu plaćanja dinarske marke godišnje Ivanovcima. Pošto je opljačkao i poharao posjede zagrebačkog biskupa, trebao mu je nadoknaditi štetu, pa je kralj Sigismund naredio da se zaplijene neka imanja Stjepanja Prodavića.

To je bio povod da ga je nakon križevačkog »krvavog sabora« 1397. godine prilikom povratka u Ugarsku Stjepan Prodavić Vrag napao, ali zasjeda nije uspjela. Morao se povući u tvrđavu Sušicu, no nije mogao izdržati pa se povukao u Đurđevac odakle je pobjegao, najvjerojatnije, u Bosnu. Ovaj podatak je dokaz da uz Sušicu istovremeno postoji i Đurđevac, iako se kod nekih opisa poistovjećuju oba mjesta što nije točno, jer su i njihovi lokaliteti različiti.

Prvi puta spominje se u popisu zagrebačke biskupije crkva sv. Jurja 1334. god. oko koje se razvilo mjesto Đurđevac. Pretpostavlja se da je mjesto dobilo naziv po sv. Đurđu i da je starije datuma nego je to zabilježeno u popisu zagrebačke biskupije. Đurđevac se spominje i u sporazumu hrvatskog bana Nikole i sinova pokojnog bana Mikca radi nekih posjeda. On je sklopljen u Višegradu kod Budima 18. veljače 1344. god. To su najstarije vijesti u Đurđevcu koje dokazuju da se uz tvrđavu Sušicu razvija paralelno i Đurđevac koji je već ban Mikac (1325—1343) posjedovao i utvrdio. Da bi prive-

djeti u Povijesnom muzeju Hrvatske u Zagrebu. Ploča je po strukturi vapnenačka breča, diskretno crvenkaste boje: visine 63, širine 53 i debljine 7,5 cm. Zahvaljujući strukturi materijala, spomenik je izvanredno sačuvan i pokazuje visoki umjetnički domet izrade anonimnog majstora. Na njemu je oštećen samo jedan par listova vijenca u gornjem lijevom uglu. U četvrtasto izdubljenom dijelu ploče nalazi se reljef koji prikazuje: štit s grbom plemićke porodice Ernszta, kulu s jednom strijelnicom na visokom zidu, a s desne i lijeve strane po jednu šestokraku zvijezdu. Na štit se oslanja mitra, heraldičko obilježje Sigismunda, pečujskog biskupa. Najvrijedniji dio grba je stilizirani vijenac ukrašen parovima lišća i jesenskih plodova (oraha, krušaka, šljiva, jabuka) kojega s unutarnje strane prati dekoracija vitica vinove loze.

Na donjem rubu ploče nalazi se natpis u dva rastavljena retka:

ARMA SIGISMVNDI EP (IS COP) I QVI (N)
QVU
ECCLESIENSIS ANNO DO(MIN) I 1488.

U prijevodu bi to značilo: Grb Sigismunda biskupa pet crkava godine gospodnje 1488.

Važno je primjetiti da pisanje nekih slova odaje gotička obilježja. U riječi »ANNO« drugo slovo N je okrenuto naopako, a kao interpunkcija služe u prvom redu različiti cvjetovi, a u drugom geometrijski oblici, što povećava dekoraciju spomenika.

Gledajući s umjetničkog stanovišta stilska obilježja visokog umjetničkog nivoa na grbu, osjećamo sudar gotike i renesanse. S povijesnog stanovišta može nam poslužiti kao prilog razvitka srednjovjekovne porodice Ernszta koji su se doselili u XV. st. u Ugarsku iz Švedske i postali najveći magnati. Sigismund je nosio i naslov »blagajnik cijele kraljevine«, a ban Hrvatske postao je 1494. godine, dakle, nekoliko godina prije nego je nastala ova ploča.

Ona je i dragocjeni prilog povijesti Starog grada Đurđevca jer je, vjerojatno, Sigismund kao pečujski biskup i imućan čovjek mogao dograditi ili podići utvrđeni grad Đurđevac na prijelazu XIV. u XV. st. Kao i na ploči, neki detalji najstarijeg dijela Starog grada posjeduju gotska obilježja. To je i vrijeme raskrsnice hrvatske povijesti kada se čitava Hrvatska okreće novoj opasnosti i pitanju obrane od Turaka. Zanimljivo je da je grb Ernszta Sigismunda utjecao na proširenje grba istaknute hrvatske plemićke porodice Zrinski. Kada je izumrla sred. XVI. st. porodica Ernszta, njihove posjede u sjevernoj Hrvatskoj preuzimaju Zrinski, a ujedno i grb, te se u grbu Zrinskih uz dva orlova krila starog grba Šubića nalazi i kula sa strijelnicom na visokom zidu iz grba Ernszta.

Broj stanovnika u vrijeme Ernszta se znatno povećao. Đurđevac je 1501. godine imao čak četiri svećenika (Andrija-župnik, Juraj i Nikola-kapelani i drugi Juraj-altarista). Iste godine Sušica ima samo jednog svećenika. Iz toga se može zaključiti da se Đurđevac, za razliku od Sušice, razvijao i da tvrđava dobiva sve veću važnost, naročito s provalama Turaka u XVI. st.

Đurđevac je desetinu plaćao zagrebačkom biskupu i za vrijeme Sigismunda Ernszta koji je s njim raspolagao posjedovno, ali ne i duhovno. Vladavina posljednjeg Ernszta Gašpara završila se u Čakovcu, gdje je 1541. godine umro bez potomka.

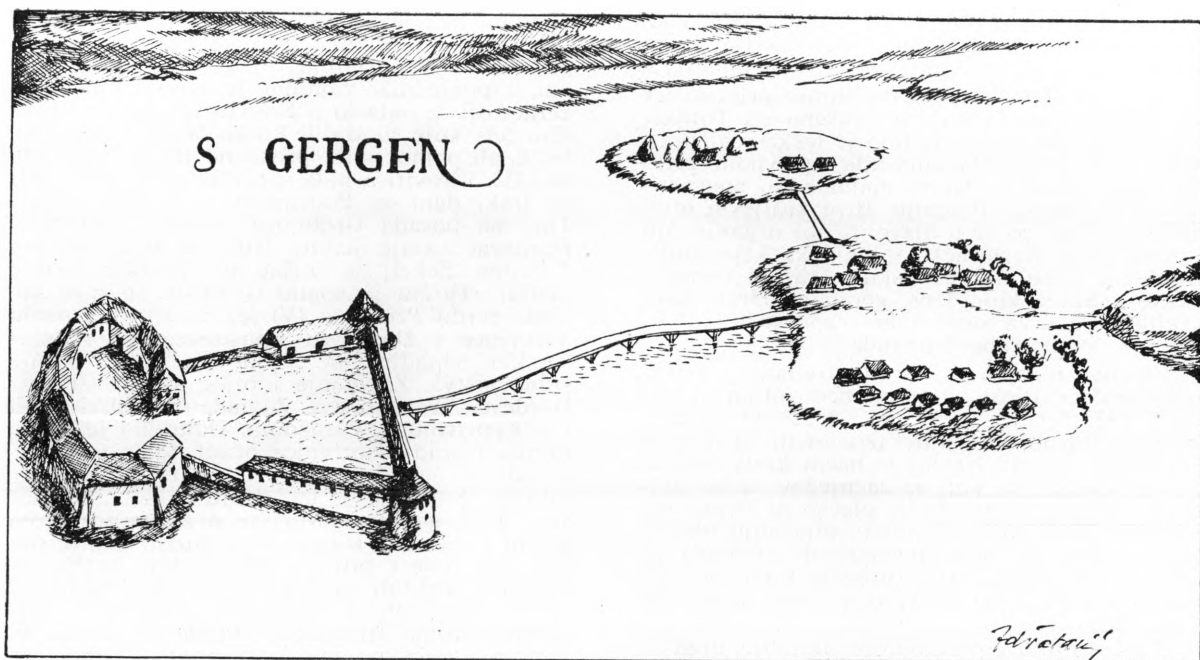
Njegova imanja u Međimurju, dio Podravine s tvrđavama u Koprivnici, Prodaviću i Đurđevcu, trebala su pripasti kralju Ferdinandu Habsburškom.

U borbu za Ernsztova imanja umiješao se hrvatski ban Petar Keglević jer je Gašpar ostavio udovicu Anu, njegovu kćerku. On je zaposjeo Ernsztova imanja i nastojao ih različitim smicalicama zadržati što mu uspijeva do 1546. godine. Kralj Ferdinand I Habsburški, kojega novčane neprilike isto nisu mimoišle, prodao je 1546. godine za 50 000 forinti banu Nikoli Zrinskom tvrđave Čakovec i Strigovo s Ernsztovim dijelom Međimurja.

Zrinski je provalio u Čakovec, zarobio Petra Keglevića, pa su mu se morali predati zapovjednici tvrđave u Koprivnici i Nikola Kerljevački, zapovjednik posada u Prodaviću i Đurđevcu. Provale Turaka omogućile su Kegleviću da je za neko vrijeme zadržao Ernsztova imanja u Podravini i Međimurju. Nastupilo je novo doba iskušenja jer dolaskom Habsburgovca 1527. godine za hrvatskog kralja, Ferdinand je, između ostalog, preuzeo i obavezu obrane Hrvatske od Turaka. On se obavezao da će u Hrvatskoj na granici prema Turcima držati 1000 konjanika i 200 pješaka. Hrvatska i Ugarska ulaze u sastav Habsburške monarhije u jeku najveće ofanzive Turaka. Tvrđave u Koprivnici, Prodaviću i Đurđevcu zaposjeo je barun Luka Sekelj u ime kralja. Sekelj je bio kapetan četa u Hrvatskoj koje su uzdržavale habsburške »nasljedne pokrajine« Štajerska, Koruška i Kranjska. Habsburgovi su uvidjeli da ako hoće spriječiti daljnje prodiranje Turaka i zakočiti pljačku u tim zemljama, moraju organizirati obranu na hrvatskom tlu. Hrvatska u to vrijeme nije raspolagala dovoljnim novčanim sredstvima za obranu od Turaka. U jeku provale Turaka rasplamsale su se borbe pristaša i protivnika Ferdinanda da bi Hrvatska nepovratno izgubila mnoge krajeve i od nje ostao samo naziv »ostaci ostataka nekoć slavnog hrvatskog kraljevstva«. Đurđevac, kao isturena tvrđava prema Turcima, dobiva veliku važnost i proživljava najsvjetlije stranice svoje povijesti.

IV. VRIJEME TURSKIH PROVALA

Nakon 1521. godine turska opasnost zahvaća sve više Podravinu.² Turci zaposjeduju Osijek (1526.), Brod i Požegu s okolicom (1536.), Valpovo, Orahovicu i Voćin (1543.) s većim dijelom slavonske Podravine. Padom Pakraca s okolicom (1543.) i slavonske Posavine (1544.), Podravini je zaprijetila turska opasnost ne samo iz Ugarske nego i iz Slavonije. Izvještaji iz prve polovine XV. st. govore o nemiru i nesigurnosti povodom turskih provala na hrvatskoj strani.

Nacrt grada Đurđevca iz 1660. godine (original u rukopisu Bečke dvorske knjižnice). Prema originalu nacrtao Zdravko Šabarić

Nikola Jurišić, baron i vojvoda, javlja 11. svibnja 1539. g. upravitelju u Ptujju da će uskoro 5000 turskih konjanika navaliti na Koprivnicu i Varaždin i savjetuje što će učiniti za obranu. Slijedeće godine dolazi vijest iz Varaždinskih Toplica da su turski martolozi (pljačkaši),³ popalili mjesto, zarobili 500 ljudi i odveli 800 goveda. Stajerski zemaljski odbor sazvao je ratne vijećnike 1541. godine da se odredi, uslijed molbi plemstva i građana Varaždina zbog neprestanih turskih provala, potpora i pomoć. Turski sultan je na granici držao 1000 plaćenih martoloza (pljačkaša). Ratni vijećnici su u Koprivnici odredili 1542. vježbu krajiške vojske. Slijedeće, 1543. godine, vijesti o turskoj opasnosti još su dramatičnije. Stajerski staleži izvještavaju kralja Ferdinanda da je 6000 Turaka skupljeno kod Križevaca i Koprivnice. Kapetan Luka Sekelj izvještava štajerske staleže o stanju na Krajinu i opkoljavanju Valpova od Turaka. Iz Virja (Weissenburga) piše štajerskim staležima general Ivan Ungnad o provali velike vojske u Ugarsku. Iz Virovitice Ivan Girka javlja zapovjedniku Krajine Luki Sekelju o velikoj opasnosti za Viroviticu zbog nestašice hrane za konje. Iz Po-

dravine izvještava Franjo Taht i Ladislav Kerečen da je Murat-beg osvojio grad Brezovicu kod Drave i čitavoj Podravini prijeti velika pogibelj. Turci namjeravaju osvojiti Viroviticu i postaviti granicu kod Gorbonoga (Kloštra). Istovremeno, protjeruju kmetove iz Ugarske u Slavoniju.

O namjeri Turaka da opsjednu Viroviticu postoji i podatak s kraja 1543. godine iz Križevaca. Radi takvog stanja i stalne turske opasnosti dozvoljeno je 1544. godine da se u Zagrebu postavi 50 slugu (vojnika), formira posada u Ivaniću, a Viroviticu opskrbi hranom. Za obranu preostale Podravine inzistira Zrinski kod kralja Ferdinanda, te se 20. prosinca 1548. obrana povjerava kapetanu Luki Sekelju, za godišnju potporu od 20 000 ranjskih forinti, time da drži svoje čete u Koprivnici, Virju i Đurđevcu, a mora braniti Viroviticu i Grbonog (Kloštar). Kralj je dostavio Sekelju 11. lipnja 1550. god. 1500 forinti za popravak utvrda u Koprivnici, Virju i Đurđevcu, što je bila velika sreća jer bi one vjerojatno pale prilikom turske provale 1552. god. Tako Podravina postupno ulazi u Vojnu krajinu, a Đurđevac postaje predstraža za sprečavanje daljnjih provala Turaka. Kralj Ferdinand

preuzima obavezu obrane od Turaka 1527. god. uz suradnju s feudalcima. Pretpostavlja da će se održati vojni potencijal hrvatskog plemstva.

Međutim, feudalci su ostajali bez prihoda jer su njihova imanja bila opustošena od Turaka, a novčanu pomoć kralja bilo je teško realizirati pošto je kraljeva blagajna bila, uglavnom, prazna. Ostavši bez sredstava, feudalci su pogranične utvrde predavali kralju. Broj kraljevih utvrda se povećao pa se u Slavoniji još organiziraju Koprivnička, Križevačka i Ivanička kapetanija. Đurđevac ulazi u Slavonsku krajinu (između Drave i Save) koja 1568. godine s Hrvatskom krajinom dobiva samostalne zapovjednike ukidanjem jedinstvene komande.

Glavna sredstva za obranu trebalo je crpiti iz ratne daće (dica), ali je ona nedovoljna i iznosi samo 1327 forinti (1554. g.), a troškovi za izdržavanje Slavonske krajine izračunati su na preko 140 000 forinti. Na taj je način kralj ostajao dužan feudalcima koji su za njegov račun izdržavali vojnike, a nije bolje plaćao ni strane najmnike. Radi toga najmnici pljačkaju okolno stanovništvo jer nisu posjedovali sredstva za život ili napuštaju svoja mjesta. Radi štednje, najmnike su često otpuštali u jesen, a najmili u proljeće.

Turci i njihove prethodnice, akindije, brzo su se privikli na zimske provale nastojeći iznenadnim napadima opustošiti okolinu utvrđenja i pobiti ili zarobiti stanovništvo. Posade takvih utvrđenja nakon kraćeg vremena napuštale bi takva mjesta. Na njihova mjesta dolaze Turci i u takav grad postavljaju posadu i naseljavaju okolno zemljište. Slab je bio uspjeh četa u Hrvatskoj u takvom načinu ratovanja i, osim pojedinačnih uspjeha, nije bilo rezultata.

U kritičnom trenutku javljaju se dva faktora: to se prebjezi iz Turske koji daju sposobno ljudstvo za mali rat na granici i pokrajine Štajerska, Kranjska i Koruška, dovoljno financijski snažne da podupru sredstvima obranu Vojne krajine. Turci su koristili za pogranične trupe i kršćane koji su oslobođeni feudalnih obaveza zbog vojne službe. Zbog pokušaja ograničenja privilegija ili obećanja boljeg položaja, oni prelaze na habsburški teritorij. U izvorima javljaju se pod različitim imenima kao: pribjezi, uskoci, Turci, Vlasi, Rašani ili Srbi. Jedna te ista grupa često se javlja pod različitim imenima.

Pošto je među tim preseljenicima bilo najviše Srba, pravoslavne vjere, neki izvori upotrebljavaju vlaško ime kao sinonim za Srbina, odnosno pravoslavlca, što nije točno jer vlasi su bili stočari, katoličke ili pravoslavne vjere.

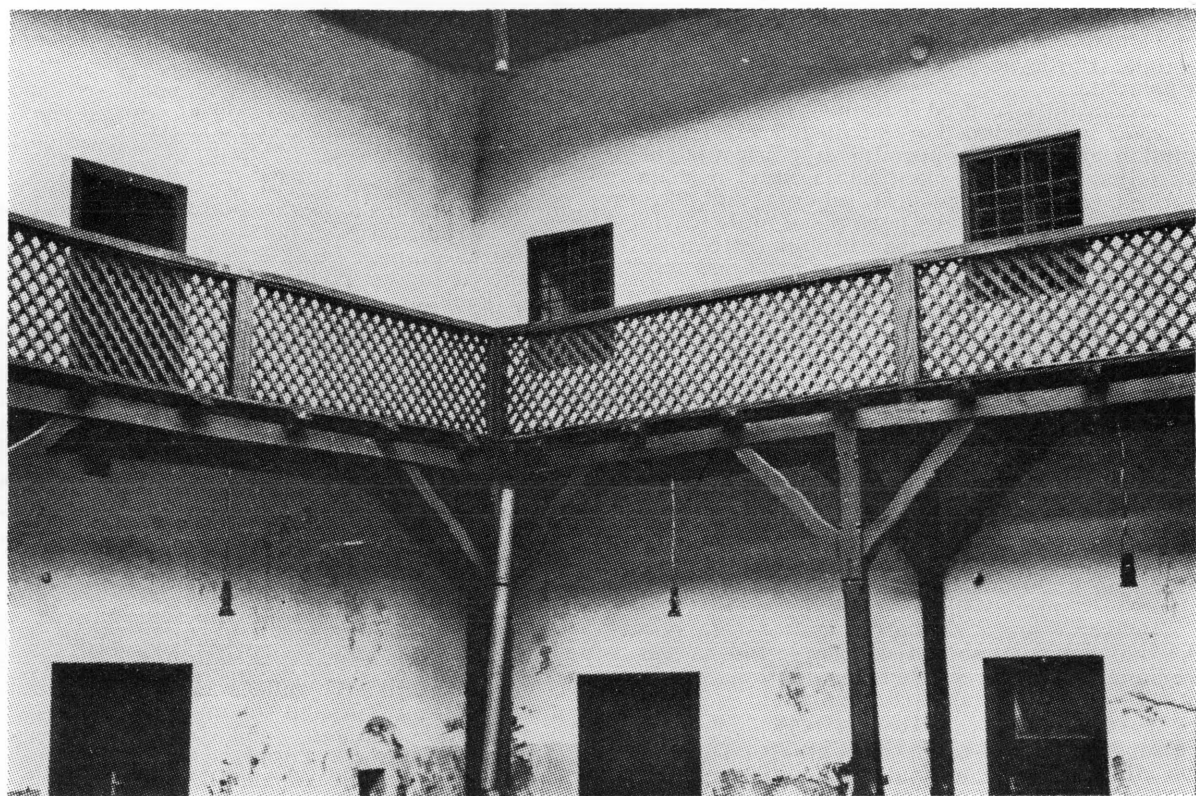
Zahvaljujući takvoj vojsci koja je bila najprije iskorištena na turskoj strani, Habsburgovci su krajem XVI. st. uspjeli s Turcima uspostaviti ravnotežu.

Tursko napredovanje se nastavilo prema Virovitici i 9. srpnja 1547. godine javlja Luka Sekelj, izvještavajući štajerske staleže, da čete Ulam-paše prijete Virovitici, a da ih fodi fratar (franciškan) pobjegavši iz manastira Hrastovičkoga.

Ulam beg je s ovećom vojskom 30. srpnja 1552. napao Viroviticu gdje se nalazila plaćena posada od 50 haramija (pješaka). Juraj Brođanin, zapovjednik, zamolio je pomoć Luke Sekelja koji se nalazio u Koprivnici. Sekelj je poslao čete koje su vodili Ratko Malić i Petar Besedić, ali pomoć stiže prekasno jer je 2. kolovoza 1552. Virovitica pala u turske ruke. Nastupili su teški dani za Podravinu, a u strahu pred Turcima posada Grobnoga napušta utvrdu i Đurđevac ostaje jedina isturena točka prema Turcima. Sekelj je otišao u Varaždin odakle javlja: »Turčin je spalio Grobnog, te sada opsjeda tvrđu Prodavić (Virje). Područje između Virovitice i Đurđevca opustošeno je stalnim turskim napadima uz velika stradanja i patnje stanovništva. Započinje i bijeg stanovništva iz Đurđevca preko Drave. Zavladao je veliki strah i u Koprivnici i Varaždinu. Odlučeno je da se utvrda i grad Koprivnica brani. Virje je uspješno izdržati napad Ulama bega, a nato se on okomio na Đurđevac. U izvještaju Sekelja, 8. kolovoza 1552. godine, govori se o zaista žestokom jurišu Turaka na Đurđevac. U jurišu koji je trajao gotovo šest sati, posada tvrđave hrabro se držala i poginuli su neki turski age i vojvode. Nakon neuspjeha kod Đurđevca, zaputi se Ulama-beg prema Bjelovaru. Odatle je, prema iskazima uhoda, naumio poći prema Čazmi, Dubravi, Sisku i Kostajnici. Mala posada u Čazmi predala se Ulama-begu, a kanonici s arhivom čazmanskog kaptola bježe u Zagreb. Biskupovi vojnici u Dubravi također pobjegoše, nakon što su razvalili tvrđavu. Ulama-beg se vratio u Požegu, a sigurnost za Podravinu je nestala. Turci učvršćuju utvrdu u Virovitici koja im služi kao baza za provale prilikom kojih odvođe ljude i stoku i pale kuće.

O zaista žalosnom stanju Đurđevca i okolice govori nam podatak iz 1548. godine iz Kaptolskog arhiva. U utvrdi kod grada Đurđevca kao u spiljama živi 36 bjegunaca. Posjeduju svega pet volova, ali nemaju ni jednog pluga te moraju zemlju kopati motikama. Žive u velikom strahu zbog čestih pljački i turskih pustošenja. Nitko od njih ne drži posjed ili kmetsko selište i gradu ne plaćaju redovite daće nego tko posjeduje svinje, plaća jedan denar godišnje za svaku svinju. Podvoz ne mogu vršiti jer ne posjeduju konje ili volove. Na rad idu motikama i sjekirama. Iz straha pred Turcima ne usuđuju se izlaziti iz utvrde radi svoga rada ili tlake za grad. Konjanici i pješaci najprije pretraže polje i tek onda izlaze pod jakom stražom, obavljajući tlaku čuvani stražom i vojničkom zaštitom. U podatku se govori o ruševnom stanju tvrđave jer su gotovo uništeni i srušeni zidovi s obrambenim kulama. Kad ne bi bilo pješaka (haramija) koji bdiju danju i noću, neprijateljski pješaci i konjanici imali bi otvoren pristup. Za obnovu i ponovnu izgrađnju utvrde bijedni ljudi s područja grada Đurđevca nisu sposobni.

I okolna mjesta kraj Đurđevca ne daju bolju sliku. U sućiji Pavlovec (Zenthpal), koja pripada Đurđevcu, Turci su uništili sva sela. Kmetovi koji su živjeli u tim selima raspršili su se i neki

Unutrašnji izgled (dvorište) starog grada u Đurđevcu danas

žive u raznim krajevima Ugarske i Moravske. Jedan dio (44) se smjestio na otoku uz rijeku Dravu i uz obalu gdje su iskrčili šumu, te kopajući motikama zemlju, siju i dobivaju urod uz veliko nastojanje. Njihov inventar je isto skroman jer se sastoji od tri konja, četiri vola i malo sitne stoke. Ništa ne plaćaju kao daću jer nemaju posjed, podvoz ne mogu vršiti, ali nekad su primorani dati tlaku za grad.

O sakrivanju ljudi kraj rijeke Drave govore i drugi podaci gdje su ljudi spašavali život od napada Turaka. To su vjerojatno začeci đurđevačkih i virovskih konaka. Tako se spominje neki mali otok Pod gdje na obali Drave u Kačicama (Kochyeze) živi 40 ljudi u pastirskim kolibama. Neki od njih su bili građani Virja (Prodawicz). Spominje se da su neki došli iz kraljevine Slavonije bježeći pred Turcima. Oni ne posjeduju kmetско selište, krče šumu na području Brezovice (Berzewncze), kopaju zemlju motikama i žive u velikoj bijedi. Đurđevcu ni-

šta ne plaćaju, ali ponekad moraju dati tlaku za grad. Posjeduju osam konja, četiri vola i nešto sitne stoke.

Slika trgovišta Virja također je u žalosnom stanju, jer je popaljena i opustošena od Turaka. Utvrđena je i ograđena crkva u čijem utvrđenju živi 11 izbjeglica i domaćih ljudi. Posjeduju zajedno četiri konja i četiri vola. Iz utvrde ne izlaze prije nego stražari i konjanici pregledaju okolicu. Žive vrlo bijedno.

Izgleda da je kraj oko obale Drave, te otoci, pružao zaštitu bjeguncima iz Đurđevca, a i raznih drugih strana gdje su se mogli sakriti u gustim šumama. Na malom otoku nazvanom Nart (Narth) i na obali u sučiji Struga (Ztruga) živi 20 vrlo bijednih ljudi od kojih su neki bivši kmetovi Đurđevca, a neki su došli iz drugih krajeva, najvjerojatnije iz Slavonije.

Na području grada Đurđevca i kaštela Virja nema kmetova koji bi živjeli na selištu jer se u velikom strahu od Turaka i razbojnika koji su

lovlili ljude (martolozi) sakrivaju. Vinogradi su napušteni i opustošeni, neobrađeni već deset godina. Đurđevac i Virje nemaju prihoda od vina i žita.

Spašavajući se pred Turcima započeo je novi život u konacima koji su nastali za vrijeme turskih provala i bili pogodni za sakrivanje stoke i ljudi. I dijelovi namještaja, kao poznata škrinja, govore o mogućnosti seljenja ljudi. Škrinja ima masivne drvene noge pa se može staviti na zemlju, dok je poklopac u obliku krova kako bi se stvari u škrinji mogle zaštititi od kiše. Tako i oblik stare podravske škrinje svojim oblikom upućuje na nesigurna vremena njezina postanka.

Prema podacima iz 1553. godine u Đurđevcu se nalazi 150 konjanika i 150 haramija (pješačka). Turci iz Virovitice ne miruju, vrše stalne prodore. Jedan od takvih prodora, 19. kolovoza 1557. g., završio je porazom kod Koprivnice gdje ih razbija koprivnički kapetan Krsto barun Ungnad. Zanimljiv je detalj o navodno zakazanom dvoboju između Nikole Zrinskog i turskog vojskovođe Mehmed paše pred Đurđevcom. Dvoboj se trebao održati 29. studenog 1554. g. Zrinski je stigao u Đurđevac, ali se Mehmed paša predomislio i nije došlo do dvoboja.

Velika je sreća za Đurđevac što se tu nisu kretale glavne turske vojske, jer je bio na sporednom pravcu, već pomoćne, dok se glavna turska vojska kretala kroz Ugarsku.

Turski prodor iz Slavonije 1558. godine bio je zaustavljen kod Koprivnice, gdje su Turci započeli paliti kuće u predgrađu. Njih je odbio Vid Halek, podzapovjednik Vojne krajine, s kapetanima Krsto Ungnadom i Jakovom Sekeljem. Pošto su izveli posadu iz koprivničke utvrde protjerali su Turke prema Đurđevcu. Kod Đurđevca dođe do bitke 30. studenoga, gdje je poražen odred od 1000 Turaka, ubijeno 150, zarobljeno 120 Turaka, a kršćansko roblje oslobođeno.

Bilo je jasno da je jedino Đurđevac pogodan kao protuteža turskoj Virovitici i da ga treba učvrstiti. Hrvatski je sabor 1562. godine odredio kmetove koji će dati besplatne radnike i podvoze za pojačanje utvrde.

Opskrba vojske na granici nije najbolje funkcionirala i javljaju se različite špekulacije o čemu nam govori izvještaj kralju Ferdinandu 1560. god. iz Zagreba da je velika nevolja u opskrbi vojske hranom, a za konja se ne može ni crva dobiti. Plemići uzimaju plaću u novcu, žitu, vinu od svega što na njihovom zemljištu raste, a kmetovi mogu samo njima prodati namirnice. Za vojsku se sve mora kupovati od vlastele ili građana, u koliko ovi imaju svoje zemljište, cijene su dvostruke, a često i šesterostruke prema cijenama uz koje kmetovi stvari prodaju vlasteli. Povjerenici mole kralja da odredi kako bi ovlašteni bili kmetovi prodati svoje proizvode vojnom opskrbniku. Žito se ne može voziti iz slovenskih zemalja jer je daleko i skupo, pa zato vojska propada. Traži se od plemića da odstupe krajiškom proviant meštru količinu pšenice, raži, zobi i vina za cijenu kako te stvari dobivaju od kmetova. Takvo stanje najviše je

pogodilo kmetove koji stradaju od pljačke feudalaca u prvim pojavama kapitalističkih elemenata.

U tvrđavi Đurđevac 1572. god. nalazi se: kapetan, porkulab, stražmeštar, 30 husara, 40 slugu, 20 stražara s plaćom mjesečno 313 fl i 30 kruna.

U drugoj polovini XVI st. sve se češće spominju i pohodi na tursko područje što je bio znak da Habsburgovci polako uspostavljaju ravnotežu na granici. Juraj Zrinski je pošao na četovanje u tursku Podravinu 1572. godine sa četama kapetana u Koprivnici Ivana Globiczera i kapetana u Đurđevcu Ivana Kellnera i time povrijedio mir s Turcima. U lipnju 1575. Đurđevac je proživljavao novo teško iskušenje. Pred Đurđevcom se pojavila veća turska vojska, ali uzastopni juriši nisu donijeli rezultat jer je utvrda ostala neosvojiva. Zato su iskalili bijes na crkvama i zapalili dvije crkve izvan tvrđave. Jedna je bila nova zidana crkva sv. Jurja, što nam govori o jačanju ekonomske moći stanovništva. Turci prelaze na pljačku lijeve obale Drave, da bi iznenada 23. srpnja 1575. iz Bobovca prešli Dravu i s đurđevačke okolice otjerali s paše 200 grla stoke. S obzirom na broj stoke koju su Turci zatekli, može se zaključiti da je đurđevačka okolica bila već dosta nastanjena stanovništvom, a broj grla stoke se povećao.

Napad Turaka 15. veljače 1576. bio je izuzetno dramatičan. Turci su sobom ponijeli i ljestve da bi se njihovi pješaci mogli popeti na bedeme đurđevačke tvrđave. Posada u tvrđavi se hrabro branila. Turci su uzmaknuli, ostavivši ljestve naslonjene na tvrđavu.

Iste godine, 18. srpnja, Turci su se osvetili prilikom prolaza za Varaždin. Iz đurđevačke tvrđave izašla je posada, ali je bila potučena i Turci su zarobili ili ubili 23 vojnika. Taj podatak nam dalje potkrepljuje dokaz o jačanju obrane granice i početku manjih ofanzivnih operacija protiv turskih pljačkaških pohoda. Branioци utvrda ne ograničuju se samo na obranu tvrđave, nego prave i manje izlete jer se osjećaju već dovoljno snažnim za takve operacije. Broj vojnika u utvrđi Đurđevac 1577. godine pokazuje brojčano povećanje jer posada broji 230 vojnika. Među njima su 172 hrvatske haramije, 54 njemačka plaćenika i 4 husara. Kapetan u đurđevačkoj tvrđavi 1577. godine je Ivan Kellner.

Lukavstvo Turaka 14. rujna 1577. donijelo im je uspjeh. Pred Đurđevcom se pojavio veliki broj turskih pješaka i konjanika. Posada iz tvrđave opet je krenula za Turcima koji su se dali u prividan bijeg. Kada se posada udaljila od tvrđave, turske čete su ih opkolile i potukle. U bici su poginula 2 krajiška vojvode, a ubijena ili zarobljena 52 vojnika, što je dosta veliki broj.

Uz pomoć kmetova iz okolice 1578. godine utvrđuje se Koprivnica, a isto to čini i Juraj Zrinski s Vizvarom pa se teren Turaka polako sužava.

Đurđevac se i dalje uspješno branio pa su 1579. g. doživjeli poraz pred tvrđavom i Turci iz Požege. Posada u tvrđavi je već posjedovala

takvu snagu da je ponovno izašla iz tvrđave i rastjerala Turke. Poginulo je dosta Turaka.

Tvrđava Đurđevac ostaje neosvojiva i 1580. god., ali su branio izgubili 20 vojnika, među kojima i 4 vojvode.

Udržavanje posade u Đurđevcu stajalo je 686 forinti i 30 krajcara. U tvrđavi se nalazilo 135 haramija (pješaka), među kojima 3 vojvode i 3 zastavnika. Oni su dobivali mjesečnu plaću od 447 forinti. Običan haramija je dobivao 3 forinte mjesečno za hranu i odijelo. Uz haramije u tvrđavi su bile 34 »njemačke sluge«, među kojima 30 strijelaca, 3 podčasnika i jedan sluga krajiškog kapetana (zapovjednika tvrđave i posade). Svi su zajedno dobivali plaću 239 forinti mjesečno, a od toga sam kapetan 40 forinti mjesečno.

Izleti krajišnika na turski teritorij bili su sve smjeliji. Iz Koprivnice izvješćuje Vid Halek, zapovjednik Varaždinske krajine, 5. ožujka 1581. o bitki s Turcima na lokaciji sv. Petra kod Katalene. Kapetan Hans Globicer sukobio se sa svojih 40 ljudi s Turcima i izgubio 9 ljudi. Glava ubijenoga Usruf-age donijeta je u Đurđevac.

Isti Vid Halek izvještava 8. travnja 1582. da su haramije iz Đurđevca razbili dvije čete Turaka i martoloza, a 8 uhvatili.

Posljednji veliki napad na Đurđevac bio je u siječnju 1586. Turci su prešli smrznutu Dravu iz južne Ugarske i ponovno napali Đurđevac. Istovremeno Turci iz Požege prodiru prema Koprivnici. Tvrđavu nisu zauzeli, ali su nanijeli dosta štete pljačkajući, a odveli su 13 haramija i 2 zastavnika.

Tako se završio i ovaj posljednji veliki napad neuspješno, zahvaljujući hrabroj obrani branilaca. Đurđevac je u međuvremenu smogao snage da učvrsti trgovište jakom drvenom ogradom pred kojom su zabodeni redovi kolaca. Slijedi učvršćivanje tvrđave 1584. godine kada je hrvatski sabor u tu svrhu dao besplatnu radnu snagu i podvoze. To je učinjeno na hrvatskim saborima 1586., 1587. i 1589. godine.

Pored Turaka javljaju se i prodori vlaha koji su išli zajedno s Turcima kao pomoćna vojska. Njih su Turci naselili u XVI. st. oko Pakraca i Daruvara. Oni su u manjim skupinama pljačkali i hvatali ljude i stoku. Spominje se neuspješni napad vlah na Đurđevac 1586. godine s nekoliko stotina ljudi. Slijede i napadi na vlaška sela, kao u siječnju 1586. pod vodstvom Mihaela Sekelja i kapetana Globicera s više stotina haramija i konjanika na Sirač kod Daruvara. Njihova sela su popaljena, a dovedeno je više od 100 vlaških (Walachische) žena i djece, a uhvaćen je i odlični knez Peašinović sa ženom i djecom. U toj akciji nije sudjelovao kapetan Đurđevca jer je odsutan bio s granice i boravio kod svoje žene u Judenburgu. Vrlo je značajno da je knez Peašinović obećao da će dovesti na kršćansku stranu svoje vlahs što se činilo zapovjedniku Vidu Haleku da bi moglo biti od velike koristi.

Bilo je jasno da bi ti uskoci, prebjezi, vlasi, koje su koristili u svojim pohodima Turci, dobro došli na granici, da se iskoriste u borbi pro-

tiv Turaka. Oni su bili navikli na turski način ratovanja na granici i znali su se oduprijeti njihovim pljačkaškim napadima. Habsbugovci ih mame privilegijama na svoj teritorij i zahvaljujući vlaškim skupinama, krajišnici su krajem XVI. st. sposobni za manje ofanzivne operacije preko granice. U izvještaju 21. listopada 1587. god. iz Varaždina izvještava Vid Halek o namjerama prelaska vlaških skupina na kršćansku stranu. Među njima se nalazi i spomenuti knez Ivan Peašinović iz sandžaka Pakračkog, a dižu se harambaše iz sandžaka Požeškog. Ti uskoci imaju mnogo blaga i dosta turskih konja. U okolici Koprivnice se nastaniše Andrija Dijaković, Stipan Bošković, pop Gregorije, Radoja Radenković, Vujo Radičević, Karan Rakoš i Radivoj Čabić. Pukovnik Halek primjećuje da su to najodličniji kolauzi (vođe), te da se već dulje nisu mogli s turske strane upotrijebiti za četovanje u kršćanstvu. Martolozi su najmanje štete pravili 1587. godine i kad selidba vlah počne, pomaknut će se vlaška sela oko Sirača od granice. Turci će na to morati otići, a beg će teško odgovarati kod sultana radi tolikog prelaska kolauza i harambaša na područje Krajine. Halek je molio za dozvolu da može primiti u službu kneza Ivana Peašinovića, Miloša od Grahovljana, Vuju Vranešca, Vujicu Daničića i Rajka Dijakovića, pa da ih može pomagati iz »extra ordinari« i da može svakom pribjegu davati tri četvrtinke za provijant. On se nada da će ti ljudi biti vjerni.

Njima je nadvojvoda Karlo dozvolio 5. studenog 1587. da se podijeli zemlja, koje ima dosta.

Tako se obrana na granici pojačavala i uz utvrđenja podignuti su čardaci iz kojih se paljenjem slame na motki i pucnjavom najavljivao upad Turaka. Isturene straže i rasprostranjena mreža uhoda na turskom teritoriju javljali su o turskim pokretima. Plaćeni krajišnici zajedno s uskocima uspjeli su suzbijati napade turskih krajišnika.

Poslije austro-turskog rata 1593—1606. godine turski sultan sklopio je mir s kraljem Rudolfom. Za Podravinu i Đurđevac nastupilo je novo doba. Đurđevac, kao isturena tvrđava, ostao je neosvojiv. Na opustošenom području između Đurđevca i Virovitice javila se donekle sigurnost i započinje novi život. Neposredne turske opasnosti je nestalo, a tvrđava Đurđevac na ovom sporednom putu turskog nadiranja odigrala je značajnu ulogu.

IV. LEGENDA O PICOKIMA I MANIFESTACIJA »PICOKI, LEGENDA I LJETO...«

Na temelju bogate prošlosti Đurđevca, pred kojom su se razbili svi turski napadi, sačuvana je stara legenda poznata pod imenom »Legenda o Picokima«. Ona se prenosila iz pokoljenja na pokoljenje da bi do današnjeg dana sačuvala spomen na tešku borbu s Turcima za svaki pedalj krvlju natopljenu podravske zemlje. Sadržaj legende vrlo je jednostavan. Turska vojska,

tko zna po koji put, stigla je pred tvrđavu Đurđevac u koju su se sklonili stanovnici. Opsada je trajala dulje vrijeme, ali hrabri stanovnici grada odbili su sve turske napade. Razjareni turski vojskovođa nije se htio maknuti od tvrđave prije nego bude osvojena. U tvrđavi je zavladao glad i izgledalo je da braniocima nema spasa. U takvoj naizgled bezizlaznoj situaciji, pala je poslije vijećanja, na prijedlog neke starice, neobična odluka. Odlučeno je da se posljednji zalogaj, koji je ostao, a to je bilo pile (pile se ovdje naziva »picok«), ispali iz topa prema Turcima i pokaže da branioci u tvrđavi ne oskudijevaju u hrani. Lukavstvo je uspjelo jer su Turci najzad izgubili strpljenje i napustili daljnju opsadu misleći da branioci imaju još dovoljno hrane. Tako je prema legendi »picok« spasio Đurđevčane, pa se od tog vremena i stanovnici mjesta nazivaju »Picoki«. Teško bi se moglo odrediti koji je događaj iz teških turskih vremena utjecao na legendu, ali na temelju povijesnih dokumenata, legenda zaista ima stvarnu podlogu. Ona je simbol teške borbe đurđevačkih predaka protiv Turaka.

Na jednom sastanku SSRN, čini se na prijedlog Ante Perokovića, nastavnika, odlučeno je da se stara »Legenda o Picokima« oživi.⁴ Uz pomoć društveno-političkih organizacija prišlo se realizaciji »Legende o Picokima«. Tekst »Legende...« napisali su Vlasta Tompak i Martin Mihaldinec, držeći se izvorne tradicije legende. Najteži zadatak i najveću hrabrost imao je Pavle Mihajlović, koji se prihvatio zaista teškog zadatka, da na osnovu teksta gledaocima dočara legendu. Legenda je izvedena 16. lipnja 1968. ispred sjevernih zidina starog grada, uz prisustvo oko 5000 gledatelja. U razgovoru s prvim postavljacem legende Pavlom Mihajlovićem, može se zaključiti da je on zamislio izvođenje u slobodnom prostoru. Stari grad je bio uočište branilaca, a ispred grada pojavili su se Turci koji su postavili šatore i počeli juriše. Bilo je to noću, uz upotrebu svjetlosnih i tonskih efekata. Sudjelovali su statisti i seljački konji za juriš na stari grad što je na širokom prostoru uz ostale efekte ostavilo izvanredan dojam. Koliko su se statisti zalagali najbolje govori podatak da se jedan statist u jurišu ozlijedio.

U »Đurđevačkom vjesniku«, nakon izvođenja »Legende...«, Mato Kudumija je pisao... »Premijera je ukazala na postojanje još većih mogućnosti razrade detalja i eventualnih novina, obogaćenje spektakla koji bi mogao postati tradicija, vrlo privlačno prikazivanje i za ljude izvan međa zemlje koju nastavaju hrabri Picoki.«

Druga »Legenda o Picokima« izvedena je 1975. god. Uslijedile su vremenske neprilike, kako se sjeća Pavle Mihajlović, pa je legenda dva puta odgođena. Nije bilo dovoljno materijalnih sredstava, ali je »Legenda...« ipak izvedena. Nešto radi magle i teških vremenskih prilika, skromnijeg sastava ekipe, pomanjkanje sredstava nije ponovljen uspjeh iz 1968. god.

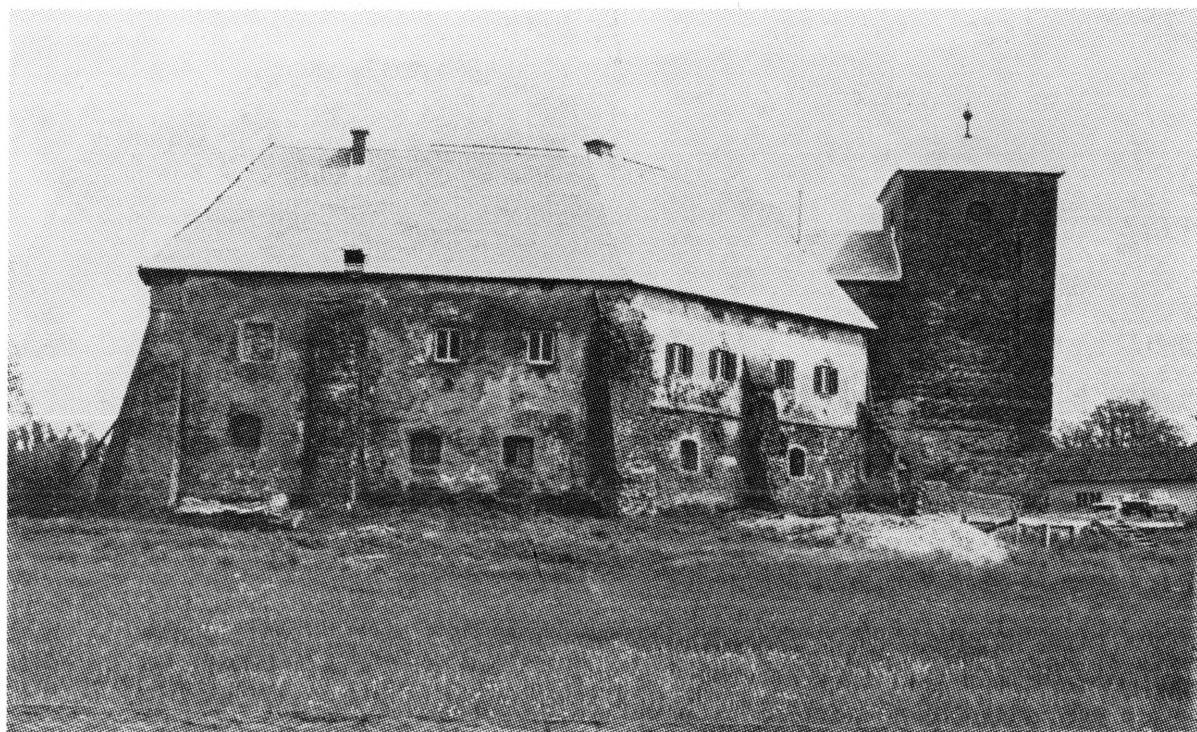
Spretni Đurđevčani nisu odustali i Legenda se 1977. godine pretvara u kulturnu i zabavnu manifestaciju s nazivom »Picoki, legenda i ljeto

1977.« pod pokroviteljstvom SIZ-a za kulturu općine Đurđevac. Predsjednik manifestacije 1977. i 1978. godine bio je predsjednik Skupštine općine Đurđevac Ferdo Tomica. Predsjednik manifestacije 1979. g. bio je Mato Majstorović, 1980. godine ona mijenja naziv u »Picokijada 80«, a za predsjednika je predviđen Ivan Martinčić.

Postava »Legende o Picokima«, koja se obavezno izvodi u okviru manifestacije kao najveća atrakcija, povjerena je glumcu i režiseru Dragi Bahunu iz Zagreba. On je za takvu postavu pre-radio i prvobitni tekst. Svjestan teškoće postave na širokom prostoru, on nastoji scensku viziju legende približiti gledaocu i dio radnje postavlja na pozornicu pred đurđevačku tvrđavu. Tu se odigrava čitav događaj uz izvrsne zvučne efekte profesionalnih glumaca iz Zagreba i sudjelovanja domaćih statista. Početak legende uz staru arhaičnu pjesmu »Široke su virovske širine« pojačava dojam doživljaja đurđevačke tvrđave. Drago Bahun se isto držao, uglavnom, izvornog teksta legende, ali postoji opasnost da se takav način izvođenja pretvori u šablonu. To se pokušava izbjeći unošenjem novih sadržaja, a za što postoje mogućnosti oko prostora starog grada. Zasluga je Drage Bahuna što je »Legendu o Picokima« približio gledaocu.

U razgovoru sa Stjepanom Sjevercem, predsjednikom Izvršnog odbora SIZ-a za kulturu općine Đurđevac, potvrđeno je da se posljednjih godina mnogo učinilo na uređenju vrijednog spomenika, starog grada. Uložena su velika sredstva da se vrijedni spomenik kulture, stari grad Đurđevac, popravi. Stari grad je svrstan u prvu kategoriju povijesnih spomenika. Republički SIZ za kulturu odvojio je 600.000,00 din, općinski SIZ za kulturu 200.000,00 din, a Skupština općine 100.000,00 dinara. Od 1977. do 1979. god. izvršeni su najnužniji zahvati na tom spomeniku i uređena krovna konstrukcija s letvama i crijepom.

Stari grad Đurđevac oživljuje svake godine za vrijeme manifestacije, koja predstavlja sintezu bogate povijesne prošlosti i mogućnosti današnjice, pod simbolom legendarnog Picoka koji je, možda, zaista spasio Đurđevac.

Današnji izgled starog grada u Đurđevcu

Izvori i literatura:

- T. Durić i D. Feletar: Stari gradovi i dvorci sjeverozapadne Hrvatske, Čakovec, 1971.
- R. Horvat; Povijest Đurđevca, Zagreb, 1941.
- M. Kudumija; Đurđevac u svijetu i vremenu, Đurđevac, 1968.
- R. Horvat: Hrvatska Podravina, Zagreb, 1933.
- V. Klaić: Opis zemalja u kojih obitavaju Hrvati, I. svezak, Zagreb, 1880.
- M. Valentić: Kameni spomenici Hrvatske XIII—XIX st., Zagreb, 1969.
- Paškal Cvekan-Franjevac, Virje, Virje, 1976.
- J. Adamček: Opis stanja u vlastelinstvu Đurđevac, Prodavić i Koprivnica 1548., Kaj, lipanj 1969. br. 6
- D. Szabo: Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji, Zagreb, 1920.
- D. Feletar: Podravina, Koprivnica, 1973.
- F. Rački: Popis župa zagrebačke biskupije 1334. i 1501., Starine 4
Izvjешća o kretanju turske vojske uz hrvatsku granicu u drug. polov. XVI st.
- Vjesnik kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga arhiva god. XVI, Zagreb, 1914.
- R. Lopašić: Spomenici hrvatske krajine, knjiga III od 1693.—1780. i u dodatku od god. 1531. do 1730., MSHSM-20, Zagreb, 1889.
- R. Lopašić: Prilozi za povijest Hrvatske XVI—XVIII st. iz štajerskog zemaljskog arhiva u Grazu, Starine 17, JAZU, Zagreb, 1885.
- R. Lopašić: Prilozi za povijest Hrvatske XVI—XVIII st. iz štajerskog zemaljskog arhiva u Grazu, Starine 19, JAZU, 1887.
- J. Ćuk: Podravina od Bednje do Voćinke i susjedna područja do polov. XIV v. Vjesnik zemaljskog arhiva, god. XVIII, sv. 3, Zagreb, 1916. god.
- K. Salamon: Legenda o »Picokima«, Kajkavski kalendar, Čakovec, 1970.
- K. Salamon: Grb Đurđevca — najljepši renesansni spomenik u Hrvatskoj, Čakovec, 1971.
- M. Kudumija: Oživljena legenda, Đurđevački vjesnik, 1968.
- Franknoi: »Monumenta comitalia«, sv. IV
Zapisnici hrvatskih sabora, knjiga 1
Razgovori sa Stjepanom Sjevercem i Pavlom Mihajlovićem, Đurđevac, 1980.

Bilješke:

¹ Kraj Starog grada Đurđevca »Geotehnika« je 24. lipnja 1980. godine obavljala sondiranje terena, i to na dva mjesta. Jedna iskopina dubine oko tri metra izvedena je kod četvrtaste kule, a druga sa zapadne strane utvrde. Pronađeno je vrlo mnogo ljudskih i životinjskih kostiju različite starosti, ostataka razbijenog posuda i stakla, što upućuje da je život oko utvrde bio prisutan od prethistorije. Na temelju ostataka keramike autor članka je mišljenja da đurđevačka tvrđava vuče porijeklo iz prethistorijskog doba do izgradnje tvrđave u srednjem vijeku i dalje. Na temelju pronađenih ostataka keramike s cik cak linijama, što je tipično za Slavene, sigurno je da je položaj terena privukao i Slavene koji su znali koristiti i prilagoditi terene za obranu. Zid tvrđave, ustanovljeno je, leži na drvenim pilotima koji su gusto nabijeni jedan do drugoga. Pošto je iskopavanje imalo za cilj sondažu terena, potrebno bi bilo ispitati teren od strane arheologa i izvršiti analizu pronađenih predmeta.

² Kod turskog ratovanja treba razlikovati veliki i mali rat. U velikom ratu na zapovijed samog sultana ili njegovom dozvolom, dizali bi Turci vojsku kojom je rukovodio sultan. Pred sultanom znala je ići pljačkaška vojska, tzv. martolozi, koja se zalijetala lijevo i desno pljačkajući i šireći strah među kršćanima, a pribavljala je i podatke o kretanju kršćanske vojske. Takvi mali ratovi zadesili su Podravinu i nisu bili manje strašni od velikih ratova. U doba mira martolozi su se isto mogli sakupiti i na čelu od nekoliko tisuća ljudi krenuo bi neki beg ili aga u pljačku, a nekad im se znao pridružiti i paša. Turci su često slali preobučene uhode koji bi javili gdje je straža najslabija i kuda se može proći. Onda bi iznenada navalili. Plamen po selima ili jauk ljudi bio je znak dolaska Turaka koji su kao vjhor prelazili preko granice Hrvatske u Stajersku i Kranjsku. Turci su klali žene i djecu ili ih razbijali u zidove, a skupljali lijepe djevojke i bogatije ljude za koje će tražiti veliku otkupninu. Zatim su ih vezali u grupe od nekoliko tisuća i vraćali se natrag. Povratak je bio riskantan jer je često hrvatska obrana razbila Turke i zarobljenike oslobodila.

³ Martolozi, koji su prije ratovali uz Turke, bili su naši ljudi; u XVI st. sve više prelaze na kršćansku stranu. Njihova je dužnost bila obrana granice, a bili su oslobođeni plaćanja poreza. Često su takve ljude nazivali krajinci, što nam objašnjava sama riječ koja govori da su to ljudi koji su bili prije na drugoj strani, na turskom krajištu. Blizu grada, pod zaštitom zidina i naoružanih ljudi, seljaci bi orali i obrađivali zemlju. Život ljudi na krajini bio je nesiguran i pun strepnje i govorilo se da nema ni jednog sigurnog sata da neprijatelj ne bi mogao navaliti. Jedan stranac, suvremenik, pripovijeda: »... te neima u cijeloj Hrvatskoj mjesta, koje ne bi bilo upravo poplavljeno kršćanskom i turskom krvlju, tako su ovi ljudi krvlju i smrću svojom, otaca i praotaca svoju zemlju i krajinu svoju obćuvali.« Govori nam, dakle, o jednom teškome vremenu i patnjama naših naroda.

⁴ Na temelju zapisnika sa sastanka Komisije za idejno politički i kulturno prosvjetni rad pri Mjesnoj organizaciji SSRN-a Đurđevac sigurno se može utvrditi da je idejni začetnik kulturno-zabavne manifestacije vezane uz »Legendu o Picokima« bio nastavnik Ante Peroković. On je na sastanku Komisije 6. veljače 1968. godine dao takvu ideju koja je kasnije realizirana. Na tom sastanku bili su prisutni Krešimir Salamon — predsjednik Komisije, Anka Konjarek, Ratko Jelavić, Mato Majstorović, Mladen Movre i kao gosti Ante Peroković, Mijo Vrbančić i Vojo Kolaric.